

การประเมินผลโครงการพี่สอนน้องป้องกัน ภัยบุหรี

สุนันtha ฉันทรุจิกพงศ์ พบ., วว.จิตเวชศาสตร์, Ph.D., M.P.E. *

อนงค์ พัวตระกูล ปพส. **

สรณสิริ ยันตติลภ คบ.พยาบาลจิตเวชศาสตร์ *

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ การวิจัยนี้เป็นการประเมินผลโครงการ “พี่สอนน้อง” เพื่อป้องกันพิษภัยจากบุหรีในโรงเรียนมัธยมศึกษาของมูลนิธิธรรมาภรณ์เพื่อการไม่สูบบุหรี เพื่อมุ่งเน้นให้นักเรียนแกนนำมัธยมศึกษาตอนปลายกลุ่มที่มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการสูบบุหรีในนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นกลุ่มน้อง

วิธีการศึกษา เป็นการวิจัยกึ่งทดลองแบบไม่สุ่มวัดสองครั้ง (before-and-after nonrandomized quasi-experimental design) โดยผู้ถูกทดลองประกอบด้วยนักเรียนแกนนำกลุ่มที่มีมัธยมศึกษาตอนปลายจำนวน 527 ราย จากโรงเรียนมัธยมศึกษาในสังกัดกรมสามัญศึกษาจำนวน 10 โรงเรียน (กลุ่มทดลองประกอบด้วยนักเรียนแกนนำกลุ่มที่มีจำนวน 259 ราย และกลุ่มควบคุมประกอบด้วยนักเรียนมัธยมปลาย จำนวน 268 ราย) และนักเรียนมัธยมต้นปีที่ 1 กลุ่มทดลองประกอบด้วยนักเรียน 4,161 ราย และกลุ่มควบคุมประกอบด้วยนักเรียน 312 ราย โดยมีการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ทัศนคติและความเป็นผู้นำของกลุ่มที่ก่อนและหลังการทดลอง ความรู้และทัศนคติของนักเรียนกลุ่มน้องก่อนและหลังการทดลอง

ผลการศึกษา การวิเคราะห์ผลการทดลองด้วยสถิติ MANCOVA โดยใช้คะแนนความรู้ทัศนคติเกี่ยวกับภัยบุหรีและคะแนนความเป็นผู้นำก่อนทำการทดลองเป็น covariates พบว่า หลังการทดลองนักเรียนแกนนำกลุ่มที่มีค่าคะแนนความเป็นผู้นำสูงชึ้นกว่านักเรียนกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ที่ระดับค่า alpha 0.05) นักเรียนแกนนำกลุ่มที่มีค่าคะแนนความรู้เกี่ยวกับพิษภัยของบุหรีสูงชึ้น และค่าทัศนคติต่อการสูบบุหรีเป็นไปในทางที่เหมาะสมมากขึ้นกว่านักเรียนกลุ่มควบคุมแต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ยังพบว่าค่าทัศนคติและความรู้เกี่ยวกับพิษภัยของบุหรีหลังการทดลองของนักเรียนกลุ่มน้องกลุ่มทดลองเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่พึงประสงค์มากขึ้น แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

สรุป การจัดกิจกรรมโครงการพี่สอนน้อง เพื่อป้องกันพิษภัยของบุหรีประสบผลสำเร็จในการสร้างนักเรียนแกนนำเยาวชน แต่ยังต้องการการวิจัยและพัฒนารูปแบบของกิจกรรมต่อไป เช่น การเพิ่มชั่วโมงการสอนของนักเรียนแกนนำกลุ่มพี่ เพื่อให้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงความรู้และทัศนคติต่อบุหรีในนักเรียนมัธยมกลุ่มน้อง

คำสำคัญ ป้องกัน บุหรี

วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย 2550; 52(3): 264-276

* ภาควิชาจิตเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพมหานคร 10700

** โรงเรียนบางมดวิทยา “สีสุกหวาดจวนอุปลั้มภ” กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ 10150

Evaluation of “Teen as Teacher” for Anti-Tobacco

*Chantarujikapong Sunanta M.D., Ph.D., M.P.E. **

*Puattrakul Anong B.Sc.(Nursing) ***

*Yantdirok Sornsiri B.Sc. Ed.**

Abstract

Objective: This study is a quasi-experimental study aimed at evaluating a school-based tobacco prevention program, “Teens as Teachers”, formed by Smoke Buster Club of Action on Smoking and Health Foundation, Thailand. This program tries to train young activists and older peers (teen teachers) to counter the tobacco companies’ efforts at getting younger adolescents (teen students) to take up smoking.

Method: The design of this evaluation is a before-and-after nonrandomized design. The teen teachers group consisted of 527 teenagers (259 for the experiment group, and 268 for the comparison group) from ten schools who voluntarily participated in the “Teens as Teachers” program and were asked to fill out self-reported pre - and post-tested questionnaires to evaluate their leadership, their knowledge about toxicity from tobacco smoking, and their attitude toward tobacco smoking. The 4,161 Mattayom One students as an experiment group who were taught by the teen teachers and 312 students from a comparison school were asked to fill out self-reported pre - and post-tested questionnaires to evaluate their knowledge and attitude toward tobacco smoking.

Results: Intervention effects were assessed by subjecting post-test scores by one-way multivariate analyses of covariances (MANCOVA), using pre-tested scores as covariates. After the tobacco campaign, the mean score for leadership of the experimental teacher group was statistically more significant than that of the control group (at alpha 0.05). The mean scores of teen teachers’ knowledge and attitude measurements were not statistically more significant than those of the control group. The mean scores of teen students’ knowledge and attitudes toward tobacco measurements were not statistically more significant than those of the control group.

Conclusion: This school-based tobacco prevention program could serve as primary prevention for tobacco dependency and several forms of cancer, emphysema as well as other illnesses due to tobacco dependency. Further research is warranted to develop this program to be more effective.

Key words: prevention, tobacco

J Psychiatr Assoc Thailand 2007; 52(3): 264-276

* Department of Psychiatry, Faculty of Medicine Siriraj Hospital, Mahidol University, Bangkok 10700.

** Bangmodwittaya School, Bangkok 10150.

บทนำ

บุหรี่ เป็นสิ่งเสพติดที่เยาวชนทั่วโลกติดกันมากที่สุด และเป็นสิ่งเสพติดชนิดแรกที่เยาวชนทดลองใช้ และนำไปสู่การใช้สิ่งเสพติดชนิดอื่น เพราะบุหรี่เป็นสิ่งเสพติดที่มีขายได้อย่างถูกกฎหมาย หาซื้อได้ง่าย แม้จะมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ.2535 ในประเทศไทยแล้ว แต่การบังคับใช้กฎหมายยังขาดประสิทธิผลในเรื่องการห้ามขายบุหรี่ให้แก่เด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี ชูชัย ศุภวงศ์ และคณะพบว่า เด็กอายุ 15 ปี ร้อยละ 96.7 ยังสามารถซื้อบุหรี่ได้ และผู้ชายร้อยละ 86.0 หยิบบุหรี่ขายให้แก่เด็กเหล่านี้ทันที¹

จากหลักฐานทางการแพทย์และสาธารณสุขในปัจจุบัน มีการยืนยันและยอมรับกันว่าการสูบบุหรี่เป็นอันตรายต่อสุขภาพของผู้สูบโดยตรง และควันบุหรี่ยังเป็นอันตรายต่อผู้ที่อยู่ใกล้เคียงที่ไม่ได้สูบบุหรี่อีกด้วย² สำหรับเด็กที่ได้รับควันบุหรี่อย่างต่อเนื่องจะทำให้ร่างกายไม่แข็งแรง เป็นหวัดง่ายและบ่อย ใบบ่อยๆ มีแนวโน้มจะเป็นโรคหอบหืด หูชั้นกลางอักเสบ และมีอัตราการเสียชีวิตขณะเป็นทารกสูงกว่าปกติ มีสมรรถภาพการทำงานของปอดต่ำกว่าปกติ สถาบันคุ้มครองสภาพแวดล้อมแห่งสหรัฐอเมริกา อันเป็นหน่วยงานราชการของสหรัฐอเมริกา ระบุชัดเจนว่า ควันบุหรี่ในอาคารเป็นสารก่อมะเร็งเกรดเอ คือ เป็นสารก่อมะเร็งที่รุนแรงที่สุด³

ประเทศไทยมีรายงานผู้เสียชีวิตด้วยโรคอันเนื่องมาจากการสูบบุหรี่ ปีละ 42,000 คน หรือวันละ 115 คน หรือชั่วโมงละ 5 คน⁴ นอกจากนี้ยังมีการศึกษาพบว่า ผู้สูบบุหรี่ยังมีอัตราเสี่ยงต่อการเป็นโรคหัวใจขาดเลือดและเสียชีวิตมากเป็น 2 เท่าของผู้ไม่สูบบุหรี่⁵

บุหรี่ก่อให้เกิดความสูญเสียทางเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรบุคคลอย่างมาก เพราะโรคที่เกิดจากการสูบบุหรี่ที่กล่าวข้างต้น เป็นโรคเรื้อรังที่รักษาให้หายขาดได้ยาก ต้องใช้เวลานานในการรักษา ผู้ป่วย

จะได้รับความทุกข์ทรมานทั้งทางร่างกายและจิตใจ ในที่สุดก็จบชีวิตลงก่อนวัยอันควร ก่อให้เกิดผลกระทบทางเศรษฐกิจ และสังคมต่อครอบครัวของผู้ป่วย และประเทศชาติโดยส่วนรวม ที่ต้องใช้จ่ายเงินไปเพื่อการรักษาโรคที่เกิดจากการสูบบุหรี่ และสังคมยังต้องสูญเสียมูลค่าผลผลิตที่ควรเกิดขึ้นของผู้ป่วยเนื่องจากทำงานไม่ได้ไปด้วย²

จากการวิเคราะห์ของธนาคารโลกถึงความสูญเสียทางเศรษฐกิจของทั่วโลกที่เกิดจากบุหรี่ พบว่า ทุกๆ 1,000 ต้นของยาสูบที่ผลิตออกมา จะทำให้มีผู้เสียชีวิต 650 คน และทำให้เกิดความสูญเสียทางเศรษฐกิจเท่ากับ 680 ล้านดอลลาร์ ขณะนี้ทั่วโลกผลิตยาสูบปีละ 7 ล้าน 3 แสนต้น จะคิดเป็นความสูญเสียทางเศรษฐกิจทั่วโลกปีละประมาณ 5 ล้านดอลลาร์⁶

จากผลเสียของการสูบบุหรี่ ดังกล่าวแล้วข้างต้น มูลนิธิรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่จึงเห็นความสำคัญของการรณรงค์ เพื่อป้องกันเยาวชนของชาติจากการสูบบุหรี่ และได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องตลอดมา จากการศึกษาผลการรณรงค์ เพื่อการไม่สูบบุหรี่ จะช่วยให้ เยาวชนไม่สูบบุหรี่ได้หรือไม่¹ พบว่า เยาวชนส่วนใหญ่มีความเห็นว่า การให้วัยรุ่นหรือคนในวัยเดียวกันกับพวกเขาช่วยรณรงค์ในกลุ่มเพื่อนไม่ให้สูบบุหรี่ เป็นวิธีการที่ดีที่สุด ดังนั้นชมรมคนรุ่นใหม่ไม่สนใจบุหรี่ (We are smart) ของมูลนิธิรณรงค์ เพื่อการไม่สูบบุหรี่ จึงได้มุ่งเน้นการส่งเสริมสนับสนุนให้เยาวชนมีบทบาทในการรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่ โดยการใช้โครงการ "พี่สอนน้อง" ในการสร้างนักเรียนรุ่นเยาว์ โดยให้นักเรียนแกนนำมัธยมศึกษาตอนปลายรุ่นพี่เป็นผู้รณรงค์ให้นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นรุ่นน้องมีความรู้เกี่ยวกับโทษพิษภัยของการสูบบุหรี่ และสร้างค่านิยมที่ถูกต้องเกี่ยวกับการไม่สูบบุหรี่ในโรงเรียน ซึ่งวิธีการดำเนินกิจกรรมโครงการที่สอนน้อง เริ่มจากการประสานงานกับโรงเรียนต่างๆ เพื่อวางแผนการดำเนินโครงการ จากนั้นประกาศรับอาสาสมัครนักเรียนแกนนำ

มัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวนโรงเรียนละ 30 คน เข้ารับการฝึกอบรมเป็นเวลา 1 วัน โดยวิทยากรจากมูลนิธิรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่ เพื่อให้เป็นนักเรียนแกนนำรุ่นพี่ที่จะสอนน้อง หลังการฝึกอบรมนักเรียนแกนนำรุ่นพี่ประชุมระดมความคิด จัดเตรียมเนื้อหาการสอน สื่อการสอน และวางแผนการจัดกิจกรรมการสอน ขณะเดียวกันอาจารย์ที่ปรึกษาโครงการประสานงาน จัดตารางการสอน โดยใช้คาบเรียนในรายวิชาสุขศึกษา พลศึกษา เนาะแนว และโฮมรูม เพื่อให้ให้นักเรียนแกนนำรุ่นพี่สอนนักเรียนรุ่นน้องตามตารางที่จัดไว้ หลังการสอนแต่ละครั้งนักเรียนแกนนำรุ่นพี่จะประชุมร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษาโครงการเพื่อปรับปรุงและพัฒนากิจกรรมการสอน

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อประเมินประสิทธิผลการดำเนินโครงการ “พี่สอนน้อง” เพื่อป้องกันพิษภัยจากบุหรี่ในโรงเรียนมัธยมศึกษาของมูลนิธิรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่ โดยการสร้างเยาวชนให้เป็นนักรณรงค์รุ่นเยาว์ มุ่งเน้นให้นักเรียนแกนนำมัธยมศึกษาตอนปลายรุ่นพี่มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหามันการสูบบุหรี่ในนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นรุ่นน้อง โดยการให้ความรู้เกี่ยวกับโทษพิษภัยของบุหรี่ และการสร้างค่านิยมที่ถูกต้องเหมาะสมเกี่ยวกับการไม่สูบบุหรี่ ในนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ของโรงเรียนนำร่อง สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 10 โรงเรียน⁷ โดยมีสมมุติฐานว่า ภายหลังจากดำเนินโครงการ นักเรียนแกนนำกลุ่มพี่จะมีค่าเฉลี่ยของคะแนนความเป็นผู้นำคะแนนความรู้เกี่ยวกับโทษพิษภัยของบุหรี่ และคะแนนทัศนคติที่ถูกต้องเหมาะสมเกี่ยวกับการไม่สูบบุหรี่แตกต่างไปจากนักเรียนกลุ่มพี่ที่ไม่ได้ร่วมกิจกรรมโครงการพี่สอนน้อง

สำหรับนักเรียนกลุ่มน้อง ภายหลังจากดำเนินโครงการพี่สอนน้อง นักเรียนกลุ่มน้องจะมีค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้เกี่ยวกับโทษพิษภัยของบุหรี่ และคะแนนทัศนคติที่ถูกต้องเหมาะสมเกี่ยวกับการไม่สูบบุหรี่

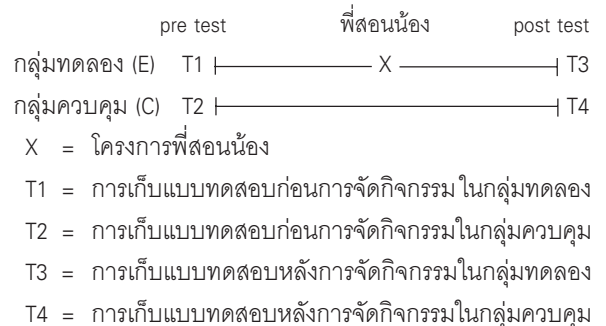
แตกต่างไปจากนักเรียนกลุ่มน้องที่ไม่ได้ร่วมกิจกรรมโครงการพี่สอนน้อง

วิธีการศึกษา

ประชากรในการศึกษาคั้งนี้ คือ นักเรียนทั้งชายและหญิงอาสาสมัครที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย นักเรียนทั้งชายและหญิงที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องอยู่ภายในโรงเรียนและผู้บริหารของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ปีการศึกษา 2544 ทั้งในกรุงเทพมหานคร ปริมณฑล และต่างจังหวัด จำนวน 10 โรงเรียน

การศึกษานี้ มีรูปแบบการศึกษา เป็นแบบการทดลอง เชิงประยุক্তি (Quasi-experimental design) ซึ่งใช้แบบไม่สุ่มตัวอย่างสองกลุ่ม สอบก่อน - สอบหลัง (Nonrandomized control group pretest-posttest design) โดยแบ่งนักเรียนทั้งกลุ่มพี่และนักเรียนกลุ่มน้องออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทดลอง (E) และกลุ่มควบคุม (C) ทำการทดสอบก่อนการทดลอง T1 ในกลุ่มทดลอง และ T2 ในกลุ่มควบคุม จากนั้นดำเนินโครงการพี่สอนน้องเฉพาะกลุ่มทดลอง (E) แล้วทำการทดสอบหลังการทดลองในกลุ่มทดลอง T3 และกลุ่มควบคุม T4 (รูปที่ 1)

รูปแบบการประเมิน

รูปที่ 1 การทดลองเชิงประยุক্তি (Quasi-experimental design) แบบไม่สุ่มตัวอย่างสองกลุ่ม สอบก่อน - สอบหลัง (Nonrandomized control group pretest-posttest design)

จัดแบ่งกลุ่มประชากร นักเรียนชายและหญิง อาสาสมัครมัธยมศึกษาตอนปลาย (นักเรียนแกนนำ กลุ่มที่) 2 กลุ่ม และนักเรียนทั้งชายและหญิงที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 (นักเรียนกลุ่มน้อง) 2 กลุ่ม รวมเป็น 4 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 กลุ่มทดลอง กลุ่มที่ประกอบด้วย นักเรียนทั้งชายและหญิงที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่อาสาสมัครเข้าร่วมการอบรมเป็นนักเรียนแกนนำที่สอนน้อง โรงเรียนละ 30 คน กลุ่มที่ 2 กลุ่มควบคุมกลุ่มที่ประกอบด้วย นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ห้องเรียนเดียวกันและเพศเดียวกันกับนักเรียนที่อาสาสมัครเข้าร่วมการอบรมเป็นนักเรียนแกนนำที่สอนน้อง โรงเรียนละ 30 คน กลุ่มที่ 3 กลุ่มทดลอง กลุ่มน้อง ประกอบด้วย นักเรียนทั้งชายและหญิงที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนที่ดำเนินกิจกรรมโครงการที่สอนน้อง กลุ่มที่ 4 กลุ่มควบคุมกลุ่มน้อง ประกอบด้วย นักเรียนทั้งชายและหญิงที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษาที่ไม่ได้ดำเนินกิจกรรมโครงการที่สอนน้องแต่เป็นโรงเรียนที่อยู่ในสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจพื้นฐานของผู้ปกครอง นักเรียน อยู่ในระดับเดียวกันกับโรงเรียนที่ดำเนินกิจกรรมโครงการที่สอนน้อง

ส่วนกลุ่มบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องอยู่ภายในโรงเรียนได้แก่ กลุ่มบุคคลทั่วไป (ได้แก่ อาจารย์ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับโครงการ ผู้จำหน่ายอาหารรวมถึงภารโรง) จำนวน 352 คน และกลุ่มผู้บริหารของโรงเรียน 47 คนนั้น จะเก็บแบบสอบถามก่อนและหลังการดำเนินกิจกรรมเฉพาะกลุ่มตัวอย่างเท่านั้น เพื่อดูผลกระทบที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรมโครงการที่สอนน้อง โดยไม่มีกลุ่มควบคุม

แบบสอบถามที่ใช้กับกลุ่มประชากรมีเนื้อหาครอบคลุมตัวแปรที่ต้องการศึกษา คือ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับลักษณะประชากร ความรู้เกี่ยวกับบุหรี่ การรับรู้ผลกระทบที่เกิดจากการสูบบุหรี่ ทักษะคิดต่อการสูบบุหรี่

ค่านิยมเกี่ยวกับการสูบบุหรี่ และลักษณะการเป็นผู้นำเฉพาะในนักเรียนกลุ่มที่

การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติใช้โปรแกรม SPSS version 10.0 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยาย ใช้ค่าสถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย (mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation; S.D.) การวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลเชิงคุณภาพใช้ Chi-square test และ เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยของตัวแปรต่อเนื่องด้วย สถิติ t-test สำหรับตัวแปรต่อเนื่องที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกัน และสถิติ paired t-test สำหรับตัวแปรต่อเนื่องที่มีความเกี่ยวข้องกัน จากนั้นทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนความเป็นผู้นำ ความรู้เกี่ยวกับโทษพิษภัยของบุหรี่ และคะแนนทัศนคติเกี่ยวกับการสูบบุหรี่ (post-test) ระหว่างกลุ่มทดลองกลุ่มที่ และกลุ่มควบคุมกลุ่มที่ และเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยในเรื่องความรู้เกี่ยวกับโทษพิษภัยของบุหรี่ และคะแนนทัศนคติเกี่ยวกับการสูบบุหรี่ (post-test) ระหว่างกลุ่มทดลองกลุ่มน้อง และกลุ่มควบคุมกลุ่มน้อง ด้วย one-way multivariate analyses of covariances (MANCOVA) โดยใช้คะแนนความเป็นผู้นำ คะแนนความรู้เกี่ยวกับโทษพิษภัยของบุหรี่ และคะแนนทัศนคติเกี่ยวกับการสูบบุหรี่ก่อนทำการทดลอง (pre-test) เป็น covariates ทั้งนี้เพื่อกำจัดอิทธิพลของคะแนนก่อนการทดลอง การวิเคราะห์ทางสถิติทั้งหมดนี้ใช้นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับค่า alpha 0.05

ผลการศึกษา

ลักษณะทางประชากร และข้อมูลทั่วไปของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ลักษณะทางประชากรและข้อมูลทั่วไปของนักเรียนแกนนำกลุ่มที่ ทั้งหมด 527 ราย เป็นกลุ่มทดลอง 259 ราย และกลุ่มควบคุม 268 ราย เป็นนักเรียนชายและนักเรียนหญิง 1 : 3.5 ทั้งสองกลุ่ม กลุ่ม

ทดลองมีอายุเฉลี่ย 16.2 ปี กลุ่มควบคุมมีอายุเฉลี่ย 16.0 ปี กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ลักษณะทางประชากร และข้อมูลทั่วไปของนักเรียนของนักเรียนรุ่นน้องกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมเป็นนักเรียนชายและนักเรียนหญิง 1 : 0.9 และ 1 : 0.7 ตามลำดับ กลุ่มทดลองมีอายุเฉลี่ย 12.69 ปี กลุ่มควบคุมมีอายุเฉลี่ย 12.54 ปี ขณะทำการทดลอง 6.6%

ของกลุ่มทดลอง รายงานว่าเคยสูบบุหรี่ และปัจจุบันยังคงสูบบุหรี่อยู่ 0.4% กลุ่มควบคุม 8.1% รายงานว่าเคยสูบบุหรี่ และปัจจุบันยังคงสูบบุหรี่อยู่ 0.3% ในกลุ่มทดลองมีเพื่อนสนิทที่สูบบุหรี่ 12.0% กลุ่มควบคุมมีเพื่อนสนิทที่สูบบุหรี่ 7.8% ในกลุ่มทดลองมีบุคคลในครอบครัวเดียวกันที่เป็นผู้สูบบุหรี่ 57.9% และกลุ่มควบคุมมีบุคคลในครอบครัวเดียวกันที่เป็นผู้สูบบุหรี่ 63.3% กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบผลการเปลี่ยนแปลง กลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม ของนักเรียนแกนนำรุ่นพี่ก่อนและ หลังการจัดกิจกรรมโครงการพี่สอนน้อง

	กลุ่มทดลอง N = 259		กลุ่มควบคุม N = 268		F - test* df=1,522	p - value
	Pre-test (Mean±SD)	Post-test (Mean±SD)	Post-test (Mean±SD)	Pre-test (Mean±SD)		
A ความเป็นผู้นำ	59.1±15.7	75.2±16.0	58.7±14.1	66.2±12.9	21.50	.001
B ความรู้	77.9±10.7	86.7±11.5	79.3±13.9	82.8±10.7	1.81	.180
C ทักษะคติ	78.6±16.2	92.3±14.1	83.1±12.6	86.3±11.7	1.19	.276

* one-way MANCOVA test df = degree of freedom

ตารางที่ 1 แสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนความเป็นผู้นำ ความรู้เกี่ยวกับโทษพิษภัยของบุหรี่ และคะแนนทัศนคติเกี่ยวกับการสูบบุหรี่ของนักเรียนแกนนำกลุ่มพี่ กลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม หลังการจัดกิจกรรมโครงการพี่สอนน้อง พบว่า เมื่อทำสถิติของค่าคะแนนความเป็นผู้นำ ความรู้เกี่ยวกับโทษพิษภัยของบุหรี่ และค่าเฉลี่ยคะแนนทัศนคติเกี่ยวกับการสูบบุหรี่ของนักเรียนแกนนำกลุ่มพี่ ทั้งสองกลุ่ม (pre-test) ออกไปแล้ว โดยใช้วิธีการทางสถิติแบบ one-way MANCOVA หลังการจัดกิจกรรมโครงการพี่สอนน้อง ค่าเฉลี่ยคะแนนความเป็นผู้นำ (post-test) ของนักเรียนแกนนำกลุ่มพี่กลุ่มทดลอง มีค่ามากกว่าค่าเฉลี่ยของกลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้เกี่ยวกับโทษพิษภัยของบุหรี่ และค่าเฉลี่ย

คะแนนทัศนคติเกี่ยวกับการสูบบุหรี่ของนักเรียนแกนนำกลุ่มพี่กลุ่มทดลอง หลังการจัดกิจกรรมโครงการพี่สอนน้อง (post-test) มีค่ามากกว่าค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้เกี่ยวกับโทษพิษภัยของบุหรี่ และค่าเฉลี่ยคะแนนทัศนคติเกี่ยวกับการสูบบุหรี่ของกลุ่มควบคุมตามลำดับ แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

นอกจากนั้นจาก one-way MANCOVA test ยังพบว่าค่าเฉลี่ยคะแนนความเป็นผู้นำหลังการดำเนินกิจกรรมโครงการพี่สอนน้องของนักเรียนกลุ่มพี่ (post-test) ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของค่าเฉลี่ยคะแนนความเป็นผู้นำก่อนการดำเนินกิจกรรมโครงการพี่สอนน้อง (pre-test) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ $F_{1, 522} = 35.69, p = 0.001$ แต่ไม่ขึ้นกับอิทธิพลของค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้เกี่ยวกับโทษพิษภัยของบุหรี่และ

คะแนนทัศนคติเกี่ยวกับการสูบบุหรี่ ก่อนการดำเนินกิจกรรมโครงการที่สอนน้อง (pre-test) ค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้เกี่ยวกับโทษพิษภัยของบุหรี่ของนักเรียนกลุ่มพี่ (post-test) ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้เป็นผู้นำคะแนนความรู้เกี่ยวกับโทษพิษภัยของบุหรี่และคะแนนทัศนคติเกี่ยวกับการสูบบุหรี่ ก่อนการดำเนินกิจกรรมโครงการที่สอนน้อง (pre-test) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ $F_{1, 522} = 4.78, p = 0.029$; $F_{1, 522} = 13.49, p = 0.000$ และ $F_{1, 522} = 8.33, p = 0.004$ ตามลำดับ

ค่าเฉลี่ยคะแนนทัศนคติเกี่ยวกับการสูบบุหรี่ของนักเรียนกลุ่มพี่ (post-test) ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้เกี่ยวกับโทษพิษภัยของบุหรี่ และคะแนนทัศนคติเกี่ยวกับการสูบบุหรี่ ก่อนการดำเนินกิจกรรมโครงการที่สอนน้อง (pre-test) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ $F_{1, 522} = 8.51, p = 0.004$; และ $F_{1, 522} = 8.50, p = 0.004$ ตามลำดับ แต่ไม่ขึ้นกับอิทธิพลของค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้เป็นผู้นำก่อนการดำเนินกิจกรรมโครงการที่สอนน้อง (pre-test)

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบผลการเปลี่ยนแปลงกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม ของนักเรียนรุ่นน้อง ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมโครงการที่สอนน้อง

	กลุ่มทดลอง N = 4161		กลุ่มควบคุม N = 312		F - test* df=1,4469	p - value
	Pre-test (Mean±SD)	Pre-test (Mean±SD)	Pre-test (Mean±SD)	Pre-test (Mean±SD)		
ความรู้	69.0±14.4	69.9±22.1	70.4±16.1	68.8±13.8	1.20	.274
ทัศนคติ	76.1±16.6	76.7±19.0	78.4±13.8	75.8±14.7	0.99	.320

* one-way MANCOVA test df = degree of freedom

ตารางที่ 2 แสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้เกี่ยวกับโทษพิษภัยของบุหรี่ และคะแนนทัศนคติเกี่ยวกับการสูบบุหรี่ของนักเรียนกลุ่มน้องกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม หลังการจัดกิจกรรมโครงการที่สอนน้อง พบว่า เมื่อกำจัดอิทธิพลของค่าคะแนนความรู้เกี่ยวกับโทษพิษภัยของบุหรี่ และคะแนนทัศนคติเกี่ยวกับการสูบบุหรี่ก่อนการสอน (pre-test) ออกไปแล้ว โดยใช้วิธีการทางสถิติแบบ one way MANCOVA ค่าเฉลี่ย

คะแนนความรู้เกี่ยวกับโทษพิษภัยของบุหรี่ และค่าเฉลี่ยคะแนนทัศนคติเกี่ยวกับการสูบบุหรี่ของนักเรียนกลุ่มน้องกลุ่มทดลอง หลังการสอนโดยนักเรียนแกนนำกลุ่มพี่ (post-test) มีค่ามากกว่าค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้เกี่ยวกับโทษพิษภัยของบุหรี่และค่าเฉลี่ยคะแนนทัศนคติเกี่ยวกับการสูบบุหรี่ของกลุ่มควบคุมตามลำดับ แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบผลการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มบุคคลทั่วไป ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมโครงการที่สอนน้อง (N=352 ราย)

	ก่อนจัดกิจกรรม Mean±SD	หลังจัดกิจกรรม Mean±SD	Paired t - test	p - value
ความรู้	76.4±14.6	77.7±17.5	-.95	.344
ทัศนคติ	82.9±12.6	82.9±13.8	-.01	.994

ตารางที่ 3 แสดงการเปรียบเทียบผลการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มบุคคลทั่วไป ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมโครงการพี่สอนน้อง พบว่าหลังการจัดกิจกรรมโครงการพี่สอนน้อง ค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้เกี่ยวกับโทษ

และพิษภัยของบุหรี่ และทัศนคติเกี่ยวกับการสูบบุหรี่ของกลุ่มบุคคลทั่วไปไม่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบผลการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มผู้บริหาร ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมโครงการพี่สอนน้อง (N=47 ราย)

	ก่อนจัดกิจกรรม Mean±SD	หลังจัดกิจกรรม Mean±SD	Paired t - test	p - value
ปัจจุบันโรงเรียนของท่านมีนโยบายเกี่ยวกับการรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่ชัดเจนในระดับใด	76.6±18.3	71.7±25.7	1.059	.293
ท่านสังเกตว่าปัจจุบัน มีจำนวนบุคลากรในโรงเรียนของท่านสูบบุหรี่ มากน้อยเพียงใด	29.2±23.9	19.5±19.4	2.136	.035
ท่านคิดว่าเป็นไปได้ในระดับใด ที่จะประกาศให้โรงเรียนของท่านเป็นเขตปลอดบุหรี่	74.6±22.2	73.7±24.5	.173	.863
ท่านมีความคิดเห็นว่าโครงการ Teens As Teachers จะมีส่วนช่วยให้ประชากรในโรงเรียนของท่านเลิกสูบบุหรี่ได้ในระดับใด	69.9±21.5	70.1±23.3	-.046	.963
ท่านเห็นด้วยกับการจัดกิจกรรมรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่ในโรงเรียนของท่าน มากน้อยเพียงใด	89.6±11.7	92.7±11.2	-1.327	.188

ตารางที่ 4 แสดงการเปรียบเทียบผลการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มผู้บริหาร ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมโครงการพี่สอนน้องพบว่าหลังการจัดกิจกรรมโครงการพี่สอนน้อง ผู้บริหารสังเกตเห็นว่าบุคลากรในโรงเรียนสูบบุหรี่น้อยลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ผลจากการพูดคุยกับของนักเรียนแกนนำกลุ่มพี่เมื่อจัดประชุมกลุ่มหลังสิ้นสุดกิจกรรมโครงการพี่สอนน้องพบว่า ประโยชน์หรือผลดีที่เกิดขึ้นแก่นักเรียนกลุ่มพี่ที่เข้าร่วมโครงการพี่สอนน้อง คือ นักเรียนตระหนักถึงภัยของบุหรี่มือสอง รู้เท่าทันกลยุทธ์ของบริษัทบุหรี่ ซึ่งนักเรียนมีความรู้ เกี่ยวกับพิษภัยของบุหรี่และสุขภาพ และได้เผยแพร่ความรู้เรื่องพิษภัยบุหรี่ให้ผู้คนรอบข้างโดยนักเรียนได้ทำกิจกรรมที่มีส่วนช่วยให้สังคมปลอดบุหรี่ เป็นการขยายเครือข่ายนักเรียนรณรงค์ เพื่อ

การไม่สูบบุหรี่ นักเรียนมีประสบการณ์สอนน้อง มีความสนิทสนมสามัคคี เป็นกันเองระหว่างรุ่นพี่กับรุ่นน้อง นักเรียนได้เรียนรู้การทำงานเป็นกลุ่มมีความคิดสร้างสรรค์ รู้จักวางแผนงาน รู้จักการจัดระเบียบในการดำเนินชีวิต ได้เรียนรู้การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า กล้าคิด กล้าทำ อดทน มีความรับผิดชอบ และได้รับความสนุกสนานในการทำกิจกรรม นักเรียนกล้าแสดงออก มีความเป็นผู้นำ และเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น ตระหนักในศักยภาพของตนเอง ว่าสามารถทำได้ เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง ทำให้รู้สึกว่าคุณค่า อีกรังยังได้รู้จัก การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ มีความเสียสละ มีความสามัคคี รู้จักควบคุมอารมณ์ได้ และได้พัฒนาศักยภาพความเป็นผู้นำอย่างเห็นได้ชัด สร้างนักเรียนแกนนำให้เป็นคนเก่ง ดี มีสุข มีน้ำใจ ชอบช่วยเหลือผู้อื่น

เป็นตัวอย่งที่ดีแก่เยาวชนรุ่นน้อง

ความรู้สึกของนักเรียนแกนนำกลุ่มพี่ต่อโครงการพี่สอนน้อง คือ รู้สึกดีมาก ดีใจที่ได้เข้าโครงการนี้ เพราะโครงการพี่สอนน้องเป็นโครงการที่ดีมากสนุกมีประโยชน์อยากสนับสนุนให้มีรุ่นน้องต่อไปเรื่อยๆ เป็นโครงการที่น่าสนใจ ทำให้มีโอกาสได้รู้จักน้องและสอนน้องรู้สึกพอใจมาก อยากให้มีต่อเนื่องตลอดไป

ความรู้สึกของนักเรียนรุ่นน้องต่อโครงการพี่สอนน้อง คือ นักเรียนรุ่นน้องสนุกสนานกับการสอนของนักเรียนรุ่นพี่นักเรียนรุ่นน้องตื่นตัวอยากเป็นแกนนำเหมือนนักเรียนรุ่นพี่

วิจารณ์

การศึกษานี้เป็นการประเมินผลโครงการ “พี่สอนน้อง” เพื่อป้องกันพิษภัยจากบุหรี่ในโรงเรียนมัธยมศึกษาของมูลนิธิธรรมรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่ เพื่อมุ่งเน้นให้นักเรียนแกนนำมัธยมศึกษาตอนปลายรุ่นพี่มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการสูบบุหรี่ในโรงเรียน

การวิเคราะห์ผลการทดลองด้วยสถิติแบบ one-way MANCOVA โดยใช้คะแนนความเป็นผู้นำ คะแนนความรู้ และทัศนคติเกี่ยวกับพิษภัยบุหรี่ก่อนทำการทดลอง (pre-test) เป็น covariates เพื่อกำจัดอิทธิพลของค่าคะแนนเหล่านี้ออกไป พบว่าหลังการทดลองนักเรียนแกนนำกลุ่มพี่มีค่าคะแนนความเป็นผู้นำสูงจึ้นกว่านักเรียนกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ยังพบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนความเป็นผู้นำหลังการดำเนินกิจกรรมโครงการพี่สอนน้องของนักเรียนกลุ่มพี่ ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของค่าเฉลี่ยคะแนนความเป็นผู้นำก่อนการดำเนินกิจกรรมโครงการพี่สอนน้อง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงว่าความเป็นผู้นำของนักเรียนแกนนำกลุ่มพี่ แม้ขึ้นอยู่กับความเป็นผู้นำเดิมที่เยาวชนมีอยู่ แต่สามารถที่จะพัฒนาได้จากกรรร่วมกิจกรรมโครงการพี่สอนน้อง

หลังการจัดกิจกรรมโครงการพี่สอนน้อง ค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้เกี่ยวกับโทษพิษภัยของบุหรี่ ของนักเรียนแกนนำกลุ่มพี่กลุ่มทดลองหลังการจัดกิจกรรมโครงการพี่สอนน้อง (post-test) มีค่ามากกว่าค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้เกี่ยวกับโทษพิษภัยของบุหรี่ของกลุ่มควบคุม แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ หากแต่ค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้เกี่ยวกับโทษพิษภัยของบุหรี่หรือนักเรียนกลุ่มพี่กลับขึ้นอยู่กับอิทธิพลของค่าเฉลี่ยคะแนนความเป็นผู้นำ คะแนนความรู้เกี่ยวกับโทษพิษภัยของบุหรี่และคะแนนทัศนคติเกี่ยวกับการสูบบุหรี่ก่อนการดำเนินกิจกรรมโครงการพี่สอนน้อง (pre-test) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงว่า การร่วมกิจกรรมโครงการพี่สอนน้องของนักเรียนแกนนำกลุ่มพี่ครั้งนี้ ยังไม่สามารถที่จะพัฒนาค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้เกี่ยวกับโทษพิษภัยของบุหรี่มากพอที่จะเห็นความแตกต่าง จากค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้เกี่ยวกับโทษพิษภัยของบุหรี่ของกลุ่มควบคุมได้ จนมีนัยสำคัญทางสถิติ หรืออาจเกิดจากที่กลุ่มทดลองได้ถ่ายทอดความรู้ที่ได้รับการอบรมให้เพื่อนที่เป็นกลุ่มควบคุม เพราะเป็นนักเรียนห้องเดียวกันทำให้คะแนนความแตกต่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

หลังการจัดกิจกรรมโครงการพี่สอนน้อง ค่าเฉลี่ยคะแนนทัศนคติเกี่ยวกับการสูบบุหรี่ของนักเรียนแกนนำรุ่นพี่กลุ่มทดลองหลังการจัดกิจกรรมโครงการพี่สอนน้อง (post-test) มีค่ามากกว่าค่าเฉลี่ยคะแนนทัศนคติเกี่ยวกับการสูบบุหรี่ของกลุ่มควบคุม แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ หากแต่ค่าเฉลี่ยคะแนนทัศนคติเกี่ยวกับการสูบบุหรี่ของนักเรียนกลุ่มพี่ (post-test) ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้เกี่ยวกับโทษพิษภัยของบุหรี่ และคะแนนทัศนคติเกี่ยวกับการสูบบุหรี่ก่อนการดำเนินกิจกรรมโครงการพี่สอนน้อง (pre-test) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ไม่ขึ้นกับอิทธิพลของค่าเฉลี่ยคะแนนความเป็นผู้นำก่อนการดำเนินกิจกรรมโครงการพี่สอนน้อง แสดงว่าการร่วมกิจกรรมโครงการพี่สอนน้องของนักเรียนแกนนำกลุ่มพี่ครั้งนี้ยังไม่สามารถ

ที่จะพัฒนาค่าเฉลี่ยคะแนนทัศนคติเกี่ยวกับการสูบบุหรืหรือมากพอที่จะเห็นความแตกต่างจากของกลุ่มควบคุมได้ จนมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนั้นถ้าต้องการให้นักเรียนพัฒนาด้านทัศนคติเกี่ยวกับการสูบบุหรืในทางที่เหมาะสม ควรจะต้องรณรงค์ให้ความรู้และปลูกฝังทัศนคติที่ถูกต้องเกี่ยวกับบุหรืให้กับนักเรียนเพิ่มมากขึ้น และควรทำอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

การวิเคราะห์ผลการทดลองด้วยสถิติแบบ one-way MANCOVA โดยใช้คะแนนความรู้ เกี่ยวกับโทษพิษภัยของบุหรื และคะแนนทัศนคติเกี่ยวกับพิษภัยบุหรืก่อนทำการทดลอง (pre-test) เป็น covariates เพื่อกำจัดอิทธิพลของค่าคะแนนเหล่านี้ออกไปในกลุ่มน้องพบว่า หลังได้รับการสอนจากนักเรียนแกนนำรุ่นพี่ ค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้เกี่ยวกับโทษพิษภัยของบุหรืและค่าเฉลี่ยคะแนนทัศนคติเกี่ยวกับการสูบบุหรืของนักเรียนกลุ่มน้องกลุ่มทดลอง (post-test) มีค่ามากกว่าค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้เกี่ยวกับโทษพิษภัยของบุหรืและค่าเฉลี่ยคะแนนทัศนคติเกี่ยวกับการสูบบุหรืของกลุ่มควบคุมตามลำดับ แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อดูผลค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้เกี่ยวกับโทษพิษภัยของบุหรืและค่าเฉลี่ยคะแนนทัศนคติเกี่ยวกับการสูบบุหรืของนักเรียนรุ่นน้องกลุ่มควบคุมซึ่งไม่ได้รับการสอนจากนักเรียนแกนนำรุ่นพี่ จะเห็นถึงแนวโน้มของสังคมในปัจจุบัน ซึ่งนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมีแนวโน้มที่จะมีทัศนคติเกี่ยวกับการสูบบุหรืไปในทางที่ไม่พึงประสงค์ และมีความรู้เกี่ยวกับโทษและพิษภัยของบุหรืในทางที่ถูกต้องน้อยลง ซึ่งอาจเป็นผลมาจากกลยุทธ์ของบริษัทบุหรืในการพยายามโฆษณาบุหรืในกลุ่มเยาวชน เพราะฉะนั้นการที่นักเรียนแกนนำรุ่นพี่สามารถต้านกระแสกลยุทธ์โฆษณาของบริษัทบุหรื ในนักเรียนรุ่นน้องกลุ่มทดลองได้ แม้จะไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ก็น่าจะได้ถือว่า การรณรงค์ของนักเรียนแกนนำรุ่นพี่ได้ผลเพียงแต่จำนวนครั้ง และระยะเวลาในการรณรงค์ควรจะมีความต่อเนื่องสม่ำเสมอในทุกปีการศึกษา

จนกว่านักเรียนจะสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียน ซึ่งตรงกับผลของการวิจัยการรณรงค์เรื่องบุหรืในโรงเรียนของต่างประเทศที่แนะนำว่าควรจะมีกิจกรรมรณรงค์ต่อเนื่องทุกปี จนกว่านักเรียนจะสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียน^๑

การเปรียบเทียบผลการเปลี่ยนแปลง ค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้เกี่ยวกับโทษพิษภัยของบุหรื และค่าเฉลี่ยคะแนนทัศนคติเกี่ยวกับการสูบบุหรื ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมโครงการที่สอนน้องของกลุ่มบุคคลทั่วไปพบว่า หลังการจัดกิจกรรมโครงการที่สอนน้องค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้เกี่ยวกับโทษและพิษภัยของบุหรื และทัศนคติเกี่ยวกับการสูบบุหรืของกลุ่มบุคคลทั่วไป ไม่มีการเปลี่ยนแปลง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงว่ากิจกรรมโครงการที่สอนน้องยังไม่สามารถสร้างกระแสของการรณรงค์ในกลุ่มบุคคลทั่วไปได้

ที่สำคัญคือ หลังการจัดกิจกรรมโครงการที่สอนน้อง ผู้บริหารสังเกตเห็นว่า ผลการรณรงค์มีส่วนทำให้จำนวนบุคลากรในโรงเรียนสูบบุหรืน้อยลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสอดคล้องกับการที่ผู้วิจัยได้พูดคุยสัมภาษณ์อาจารย์ผู้ดูแลเป็นที่ปรึกษาของนักเรียนแกนนำรุ่นพี่ในการดำเนินโครงการที่สอนน้อง โดยอาจารย์เหล่านั้นบอกเล่าประสบการณ์ว่าพบเห็นกันบุหรืในห้องน้ำของโรงเรียนมีจำนวนน้อยลงอย่างเห็นได้ชัด

จากความเห็นของอาจารย์ที่ปรึกษาโครงการที่สอนน้องในโรงเรียนคิดว่า โครงการที่สอนน้องเป็นโครงการที่ดีซึ่งมีลักษณะของการดำเนินกิจกรรมรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรืที่เกิดจากการระดมความคิดของรุ่นพี่ที่เป็นแกนนำ มีการจัดกิจกรรม สร้างสื่อ ใช้เทคนิควิธีการถ่ายทอดความรู้สู่รุ่นน้อง ที่ได้ทั้งสาระและความบันเทิง โดยอาจารย์ที่ปรึกษาเป็นเพียงผู้คอยดูแลห่างๆ ขั้นตอนทั้งหมดเกิดจากนักเรียนเอง นักเรียนแกนนำเข้าใจถึงวิธีการแสวงหาองค์ความรู้ด้วยตนเอง และจากกลุ่ม และเข้าใจถึงวิธีการรณรงค์ ว่าจะต้องมองเป้าหมายเป็นหลัก ไม่ยึดติดกับวิธีปฏิบัติ

การประเมินผลโครงการที่สอนน้องมีจุดเด่นคือ เป็นการทดลองเชิงประยุกต์ ทำให้การทดลองมีลักษณะเป็นธรรมชาติ คือกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมเป็นอยู่ อย่างไรก็ตามเป็นอยู่อย่างนั้นเหมาะสมกับห้องเรียนต่างๆ ที่ทางโรงเรียนจัดไว้ก่อนแล้ว การเก็บข้อมูลก่อนการทดลอง (pre-test) กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมช่วยควบคุมความไม่เที่ยงตรงภายในอันอาจเกิดจากอิทธิพลของกาลเวลา และอิทธิพลอื่นๆ นอกเหนือจากอิทธิพลของกิจกรรมโครงการที่สอนน้องได้ การใช้สถิติแบบ MANCOVA ในการวิเคราะห์ผลการทดลอง จะช่วยให้สามารถกำจัดอิทธิพลซึ่งกันและกันของคะแนน pre-test ได้ ทำให้เห็นผลของการดำเนินโครงการที่สอนน้องได้ชัดเจนและแม่นยำยิ่งขึ้น

แม้การประเมินผลโครงการที่สอนน้องจะพบว่าการดำเนินโครงการได้ผลดีในการสร้างความเป็นผู้นำในนักเรียนแกนนำกลุ่มที่ แต่ยังมีข้อจำกัดของการดำเนินโครงการที่สอนน้อง และการประเมินผลโครงการ คือ ระยะเวลาที่ใช้ในการรณรงค์ และระยะห่างระหว่างการเก็บข้อมูลแต่ละครั้งสั้นเกินไป ทำให้เห็นผลของการรณรงค์ได้ไม่ชัดเจน การรณรงค์อาจจะเน้นเนื้อหาโทษพิษภัยของบุหรี่ และเจตคติที่ถูกต้องเกี่ยวกับการสูบบุหรี่ยังไม่เพียงพอ ทำให้ผลของการรณรงค์การเปลี่ยนแปลงค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้เกี่ยวกับโทษพิษภัยของบุหรี่ และค่าเฉลี่ยคะแนนทัศนคติเกี่ยวกับการสูบบุหรี่ ทั้งของกลุ่มที่แกนนำ และกลุ่มน้องยังไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ การดำเนินงานด้านการรณรงค์ขาดความต่อเนื่อง ไม่มีการกระตุ้นซ้ำ ซึ่งเปรียบเสมือนการฉีควัคซีนเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันโรค ที่จะต้องมีการกระตุ้นเป็นระยะๆ จึงจะได้ผลดี

จากผลการทดลอง และการประชุมหลังสิ้นสุดกิจกรรมโครงการที่สอนน้อง พบว่าการใช้แบบสอบถามเพียงอย่างเดียวในการประเมินผล อาจจะไม่สามารถวัดผล ความแตกต่างของความรู้ ทัศนคติ และความเป็นผู้นำ ก่อนและหลังการดำเนินกิจกรรมรณรงค์

ได้ชัดเจน แบบสอบถามอาจจะยาก ซับซ้อน ลึกซึ้งมากเกินไปของผู้ตอบ ประกอบกับผู้ประเมินไม่สามารถไปดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเองได้ เนื่องจากข้อจำกัดในเรื่องของเวลาและค่าใช้จ่าย จึงจำเป็นต้องให้อาจารย์ในโรงเรียนเป็นผู้เก็บข้อมูล ซึ่งอาจทำให้การเก็บข้อมูลไม่ครบถ้วนทุกกลุ่ม หรือเก็บไม่ตรงกลุ่มเป้าหมาย อีกทั้งอารมณ์ และความตั้งใจในการตอบแบบสอบถามของนักเรียนมีอิทธิพลต่อผลของการประเมิน ดังนั้นโครงการที่สอนน้องจะได้ผลดียิ่งขึ้นต้องอาศัยองค์ประกอบต่างๆ เพิ่มเติม กล่าวคือ

1. นักเรียนแกนนำ อาจารย์ที่ปรึกษาโครงการ และเจ้าหน้าที่จากมูลนิธิรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่ให้ความสนใจ ดูแลเอาใจใส่โครงการอย่างจริงจัง มีความมุ่งมั่นตั้งใจอย่างเต็มที่ในการรณรงค์ และผู้บริหารของโรงเรียนสนับสนุนให้การดำเนินโครงการเป็นไปได้อย่างราบรื่น อีกทั้งเป็นขวัญและกำลังใจแก่อาจารย์และนักเรียนผู้เข้าร่วมโครงการ ประกอบกับมีแรงผลักดันจากภายนอก เช่น อาจารย์ท่านอื่นๆ ในโรงเรียน สื่อมวลชนต่างๆ จะเป็นกำลังใจและเป็นแรงกระตุ้นให้ทีมงานมีความมุ่งมั่นที่จะดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและจริงจังมากยิ่งขึ้น
2. ในการสร้างโปรแกรมรณรงค์ ไม่ควรมองเยาวชนในภาพรวม การดำเนินกิจกรรมอาจจะต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของเยาวชนแต่ละกลุ่ม แต่ละสถานที่ และแต่ละวัฒนธรรม จึงควรมีการบูรณาการความรู้เรื่องพิษภัยของบุหรี่เข้าไปในการเรียนการสอนในรายวิชาอื่นๆ
3. ควรมีการรณรงค์อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอทุกปี จนกว่านักเรียนจะจบการศึกษาไปจากโรงเรียน

การนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

รูปแบบของการดำเนินโครงการที่สอนน้องได้ผลดี และสามารถนำไปปรับใช้กับปัญหาอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะนักเรียนแกนนำที่เข้าร่วม

โครงการจะได้รับประโยชน์มากที่สุด เพราะนักเรียนจะได้รับประสบการณ์ชีวิตที่ซื้อหาไม่ได้ และสามารถนำไปใช้ในด้านกรเรียนและการทำงานของนักเรียนในอนาคต

นอกจากนี้บทเรียนที่ได้จากการดำเนินโครงการที่สอนน้องและการประเมินผล ยังสามารถนำมาปรับปรุงโครงการ และดำเนินการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบใหม่ๆ ของการรณรงค์เพื่อแก้ไขปัญหการสูบบุหรี และปัญหาอื่นๆ ในสถานศึกษาต่อไป ผู้ให้ทุนวิจัยของรัฐบาลและของเอกชนควรให้ความสำคัญและสนับสนุนการทำวิจัยเพื่อการพัฒนาหารูปแบบใหม่ๆ ของการรณรงค์เหล่านี้

สรุป

การดำเนินโครงการที่สอนน้องเพื่อป้องกันพิษภัยของบุหรี ประสบผลสำเร็จในการสร้างนัก รณรงค์รุ่นเยาว์ ซึ่งนับเป็นการกระตุ้นให้เกิดบรรยากาศการรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรีขึ้นภายใน โรงเรียนอย่างต่อเนื่อง เป็นการป้องปรามเด็กที่ไม่มีควมสนใจเรื่องการสูบบุหรีและเด็กที่ยังลังเลอยู่ให้ตัดสินใจในทางที่ถูกต้องเพราะข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องจะกระตุ้นเด็กอย่างสม่ำเสมอ ถึงแม้โครงการ ที่สอนน้อง อาจให้ผลได้ไม่เต็มที่กับเด็กบางคน เพราะการรับรู้ของเด็กแต่ละคนไม่เหมือนกัน แต่หาก โรงเรียนจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง จะช่วยให้เขาได้รับความปลอดภัยจากพิษภัยของบุหรี การดำเนินโครงการนี้จึงเปรียบเสมือนกับการฉีดวัคซีนให้ภูมิคุ้มกันโรค ที่ต้องมีการกระตุ้นเป็นระยะๆ การรณรงค์ของโครงการนี้จึงจะได้รับผลสำเร็จ

กิตติกรรมประกาศ

การประเมินผลโครงการที่สอนน้องฉบับนี้ สำเร็จสมบูรณได้ด้วยความกรุณาและได้รับการช่วยเหลือเป็นอย่างดีจากบุคคลหลายท่านด้วยกัน คณะผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ

ศาสตราจารย์เกียรติคุณนายแพทย์สมภพ เรืองตระกูล อดีตหัวหน้าภาควิชาจิตเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล ท่านเป็นบูรพาจารย์ซึ่งมีเมตตา กรุณาให้คำแนะนำชี้แนะแนวทาง ให้คำปรึกษาเสมอมา

รองศาสตราจารย์แพทย์หญิงอรพรรณ ทองแดง อดีตหัวหน้าภาควิชาจิตเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล ที่กรุณาให้โอกาสและเวลาในการดำเนินการวิจัยจนลุล่วงแล้วเสร็จ

ขอขอบคุณวิทยากรจากมูลนิธิรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรีคุณชูรุณี พิชญกุลมงคล และคุณพิศฉลอง ทองสาย ผู้ดำเนินการฝึกอบรมนักเรียนแกนนำกลุ่มที่ทั้งหมด และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การวิจัยครั้งนี้ จะไม่สามารถ สำเร็จลงได้หากขาดการสนับสนุนทุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ตลอดจนคณะผู้บริหารโรงเรียน อาจารย์ที่ปรึกษาโครงการ และนักเรียนจากโรงเรียนต่าง ๆ ที่เข้าร่วมโครงการทุกท่าน ที่มีส่วนร่วมในการอำนวยความสะดวกและจัดเก็บข้อมูลแบบสอบถาม ส่งมอบให้ตามขั้นตอนการประเมินผลโครงการครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

1. ชูชัย ศุภวงศ์, ศุภกร บัวสาย, นวลอนันต์ ตันติเกตุ. พฤติกรรมการสูบบุหรีของเยาวชนไทย. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: วิจัยระบบสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข, 2540.
2. คุณาลักษณ์ คันธาราชฎูร์. การประเมินต้นทุนทางเศรษฐศาสตร์ของโรคมะเร็งปอดที่เกี่ยวข้องกับการสูบบุหรี. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.
3. มูลนิธิรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี. ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการสูบบุหรีและเยาวชน. บุหรีกับเยาวชน. 2543: 7.

4. มูลนิธิรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่. โรคจากการสูบบุหรี่โรคไหนตายเร็วที่สุด.วารสารเพื่อคนรุ่นใหม่ไม่สูบบุหรี่. 2542; 3: 5.
5. สิริศักดิ์ ภูมิพัฒน์. ยาสูบและบุหรี่. วารสารสุขภาพ. 2531; 16: 46-52.
6. นิตักษณ์ศิริโชติรัตน์. สนธิสัญญาสากลในการควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ.วารสารเพื่อคนรุ่นใหม่ ไม่สูบบุหรี่. 2542; 4: 5.
7. ชูรุณี พิษณุกุลมงคล. การดำเนินโครงการพี่สอนน้อง. เอกสารประกอบการนำเสนอผลงาน "พี่สอนน้อง" สร้างเยาวชนให้เป็นนักรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่. 2544: 4-11.
8. Botvin GJ, Botvin EM. School-based programs in substance abuse a comprehensive textbook. Williams&Wilkins, Bultimore, 1997: 764-85.